

- (100) Billiet G., 1995: pg 15 en Callaert G. et al, 2005: *Inventaris van het bouwkundig erfgoed, Provincie West-Vlaanderen, Gemeente Oostende, Deel IA: Stad Oostende, Straten A-M, Deel IB: Stad Oostende, Straten N-Z en wijken Haven, Hazegras, Opex, Deel II: Deelgemeenten Mariakerke, Raversijde, Stene en Zandvoorde*, ID: 8061, <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/8061>>, laatst bekeken op 09/05/2013.
- (101) De Vent G., 1991 : pg. 63.
- (102) Casier M., 2007: pg. 39.
- (103) Soms ook Albertusweg.
- (104) Casier M., 2007: pg. 7.
- (105) Callaert G. et al, 2005: *Inventaris van het bouwkundig erfgoed, Provincie West-Vlaanderen, Gemeente Oostende, Deel IA: Stad Oostende, Straten A-M, Deel IB: Stad Oostende, Straten N-Z en wijken Haven, Hazegras, Opex, Deel II: Deelgemeenten Mariakerke, Raversijde, Stene en Zandvoorde*, ID: 8061, <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/8061>>, laatst bekeken op 09/05/2013.
- (106) Callaert G. et al, 2005: *Inventaris van het bouwkundig erfgoed, Provincie West-Vlaanderen, Gemeente Oostende, Deel IA: Stad Oostende, Straten A-M, Deel IB: Stad Oostende, Straten N-Z en wijken Haven, Hazegras, Opex, Deel II: Deelgemeenten Mariakerke, Raversijde, Stene en Zandvoorde*, ID: 8061, <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/8061>>, Laatst bekeken op 09/05/2013.

266451

VOEDSELVOORZIENING VANUIT DE ZEEVISSERIJ TIJDENS W.O.1

... een beslissende fase in de geschiedenis van Oostende

door Roger JANSOONE

(lezing gehouden in de gemeentelijke bibliotheek van Bredene op 6 juni 2014)

=====

Uit de openingstoespraak van Schepen van Cultuur Eddy GRYSON.

“ Roger Jansoone (uit Eernegem, maar een geboren en getogen Oostendenaar uit een oud geslacht van vissers, zeelieden en kapers) heeft als nationaal en vervolgens internationaal visserij-ambtenaar letterlijk en figuurlijk allerlei watertjes doorzwommen. Hij was tevens actief in de ontwikkelingssamenwerking (ABOS en FAO), werd Directeur bij het Ministerie van Landbouw en Chef Civiele Defensie voor de Voedselvoorziening en uiteindelijk ook civiele crisismanager “Food & Shelter” bij de NATO/CECC. Deze lezing is gebaseerd op zijn destijds in het ledenblad van de geschied- en heemkundige kring “De Plate” als vervolgserie gepubliceerde studie “Oostende en de zeevisserij tijdens de Eerste Wereldoorlog”, een thema dat nu in dit herdenkingsjaar opnieuw in de belangstelling komt.

Vanuit dit kenschetsend lokaal aspect krijg je een beeld van het erg moeizaam en wisselvallig dagelijks leven van de burgerbevolking tijdens die 4 jaar aanslepende bezetting, met voor ons (als hedendaagse toeschouwer) vaak ongewone beelden en invalshoeken. Dit belooft dan ook een boeiende avond te worden. En, om in de sfeer te blijven, wordt door het Gemeentebestuur een drankje aangeboden ... dat typisch “14/18” is. “

* * * * *

“Maar we hebben hier slechts vijf broden en twee vissen!”

(uit het Evangelie volgens Mattheus)

Hoe het groeide

Zoals u wel kunt vermoeden, is deze lezing niet zo maar uit de lucht gevallen ter gelegenheid van dit herdenkingsjaar. Er is hieraan een *voorgeschiedenis* verbonden die zelfs teruggaat tot de jaren zestig van de vorige eeuw, toen ik als jonge ambtenaar terecht kwam in de toen nog belangrijke zeevisserijsector (met een omvangrijke IJsland-visserij) en hierbij vlug merkte dat er nog wel wat veteranen van de visserij tijdens W.O.1 (zowel vanuit bezet gebied als vanuit Engeland) in leven waren. Doch niemand schonk hieraan nog aandacht en ook de betrokkenen bleken - allicht precies om die reden - hierover nog weinig mededeelzaam te zijn. Och ja, die oorlog lag reeds ver in het verleden en intussen was andermaal oorlog en bezetting ons deel geweest. Bijgevolg, laat de doden en het verleden in vrede rusten! Het verbaasde mij dan ook niet dat sommigen mij als een zonderling beschouwden omdat ik voor een en ander toch nog belangstelling bleek te hebben. Maar, als kind van oorlog en bezetting tijdens W.O.2, was het eigenlijk niet abnormaal dat ik wel wat meer wou vernemen over het toenmalig wel en wee van onze vissers en van de bevolking die zij toen bevoorraden met vangsten die zij gingen opvissen in moeilijke en gevaarlijke omstandigheden en voorwaarden. Was het de moeite waard om het verhaal van die *uitzonderlijke* fase in de vaak woelige geschiedenis van Oostende “in extremis” toch nog op te tekenen? ...dan wel onbedoeld en onbewust, omdat ik niet het gevoel had dat dit ooit ook maar iemand nog zou kunnen interesseren. Bijgevolg zou dit allicht nooit vatbaar worden voor publicatie. Trouwens, niemand had toen ook maar het flauwste vermoeden dat er eventueel in een nog verre toekomst een herdenkingsjaar 2014 zou georganiseerd worden, en in elk geval zou niemand ervan wakker gelegen hebben!

Wel ving ik - ook onbedoeld en onbewust - twee vliegen in één klap, want er waren in mijn omgeving nog veel oudgedienden van de visserij in de *Tweede Wereldoorlog*. *Parallel* nam ik dus nota van zowel het een als het ander, waarbij dadelijk diepgaande verschillen opvielen en weinig gelijkenissen, hetgeen dit dubbelspoor-verhaal zeer boeiend en leerzaam maakte. Doch wij zullen het hier enkel hebben over de zeevisserij tijdens W.O.1, en dan nog strikt beperkt *tot het bezet gebied*, hoe interessant het ook moge zijn om hierbij onze “Engelse” visserij te laten aansluiten. Maar dit zou mij in het bestek van deze lezing te ver leiden. Ik beschik hiervoor over slechts één uurtje, en het is al een hele krachttoer om in zo'n korte tijd een volledig relaas weer te geven. Want in die vier lange en bange jaren is er heel wat gebeurd en ik geef dan ook enkel de grote *krachtlijnen*, zonder veel detailkwesties of anekdotes.

Is dit verhaal dan “dode letter” gebleven? ...opgetekend voor eigen gebruik en persoonlijke voldoening? Dit zag er wel naar uit, tot ik in 1988 vanwege het Ministerie van Landbouw het verzoek kreeg een beknopte geschiedenis te schrijven van onze visserij, nu eens iets uniek en totaal anders dan al die reeds bestaande histories over de landbouw. Een prachtig idee, maar in de praktijk zag ik dit niet goed zitten, daar ik door drukke ambtsbezigheden hiervoor geen tijd zou kunnen vinden, en ook omdat de zeevisserijsector zodanig complex is dat men een dergelijke opdracht eigenlijk zou moeten toevertrouwen aan een *multidisciplinaire* werkgroep van maritieme historici. Mijn bezwaren werden niet weggewuifd ...maar, om eraan tegemoet te komen, werd voorgesteld dat ik mij zou houden aan de formule van het *vervolgverhaal*, d.i. een reeks van zesmaandelijks afleveringen in het personeelsblad van het C.L.O. (Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek), om de zes maanden een hoofdstuk en dan uiteindelijk zes jaar later een sluitend geheel van twaalf hoofdstukken, die in 1994 door het Ministerie werden gepubliceerd in boekvorm (intussen een *collectors item* geworden is en nog steeds enig in zijn soort). Het spreekt vanzelf dat de documentatie en informatie die ik intussen in de loop der jaren had verzameld, qua bronnenmateriaal de basis is geworden van deze historische studie.

Daarna bleef het een poosje stil wat betreft het publiceren van historische studies (wat ik toen nog publiceerde was vakliteratuur, bestemd voor een gespecialiseerd publiek). Maar in 2000 ging ik met pensioen en al vlug werd ik aangesproken door de redactie van "De Plate", die toen ijverig op zoek was naar "vers bloed" om het ledenblad nieuw leven in te pompen. Mijn voorstel voor een kroniek over "Oostende en de zeevisserij tijdens de Eerste Wereldoorlog" werd graag aanvaard, en zo was ik andermaal vertrokken voor een vervolgserie die - in een twintigtal hoofdstukken - opnieuw verschillende jaren heeft in beslag genomen.

Via Jef Klausning kwam ik toen ook terecht bij de "Bond van West-Vlaamse Volkskundigen", die elk jaar een "Jaarboek" publiceert over een volkskundig thema als aanloop tot de jaarlijkse studiedag. Voor 2004 viel de keuze op het thema "Zeevisserij en maritieme volkskunde". Jef Klausning (maritieme heemkundige) zou de samenstelling hiervan op zich nemen, terwijl ik moest instaan voor de historische inleiding, doch door zijn onverwacht overlijden kwam dit project op losse schroeven te staan. De voorzitter vroeg mij een poging te doen naar "iets in dien aard", ook al had ik mij nog nooit veel ingelaten met volkskunde of heemkunde. In een minimum van tijd heb ik dan "iets uit mijn mouw geschud" vanuit mijn historische kennis en ervaringen in de zeevisserij. Blijkbaar mocht het resultaat er zijn, want iedereen bleek met dit Jaarboek nogal opgetogen (intussen ook al een *collectors item* geworden), en de studiedag in Oostende werd een succes. Spijtig dat de Jef dit niet meer heeft mogen meemaken ...

D-Day, gisteren en vandaag

Vandaag herdenken wij de landing in Normandië, reeds 70 jaar geleden. Ook al was ik toen nog een kind, toch herinner ik mij nog levendig, via de BBC die blijde boodschap waarop wij reeds zo lang ongeduldig zaten te wachten! De opening (eindelijk!) van het "Tweede Front", de voorbode van onze bevrijding, onze verlossing van alle kommer en kwel! Thuis woonden wij met vier generaties onder één dak (in oorlogstijd voor veel zaken een handige oplossing!) en in die laatste oorlogsmaanden leefden wij wegens de bombardementen bijna voortdurend in de kelder, waar wij samentroepen rond een oud SBR-radiokastje (onze Philips hadden wij moeten inleveren en die SBR eigenlijk ook). De BBC was ons houvast voor onze drang naar bevrijding. Als kind snapte ik niet veel van wat Jan Moedwil wist te vertellen, maar ik zat vooral te wachten op zijn fameuze slotzin "En dat is nu niet om te boffen, maar we zullen ze krijgen die moffen!!", een slotzin die wij telkens geestdriftig uitbrulden! Tussen haakjes : in Eernegem is er - enig in zijn soort - een Radiomuseum waar je SBR en andere toenmalige radiomerken en toestellen nog in volle glorie kunt terugvinden. Nostalgie ...

6 juni 1944 was het begin van het einde van de bezetting, met spoedig daarna onze bevrijding. Vanavond hebben wij het over de *bezetting zelf*, maar dan in 1914/1918, in veel opzichten (maar toen nog ongeweten en onvoorzienbaar) een voorbode en voorspel voor een *herhaling*, ruim twee decennia later. Een bezetting is in principe niet voor herhaling vatbaar, want zeker niet wenselijk! Maar helaas hebben wij dat in een zeer korte tijd tot tweemaal aan den lijve moeten ondervinden. Dat is het verschil met Nederland : in 1940 had men daar geen ervaring met oorlog, bezetting en onderdrukking. Sedert de godsdienstoorlogen en de opstand tegen Spanje in de 16^e eeuw hadden zij dit fenomeen niet meer gekend (tenzij het intermezzo ten tijde van Napoleon). Maar wij hadden nog kort voordien de Duitsers toch wel nader en beter leren kennen, zelf-ontmaskerd zoals ze *echt* waren, en wij wisten dus reeds zo ongeveer hoe je met dit "Herrenvolk" moet omgaan zonder zelf veel kleerscheuren op te lopen!

Dagelijkse kost ?

Ons onderwerp is *ogenschijnlijk* iets alledaags, banaal, zeer gewoon, namelijk onze dagelijkse kost (hier uitzonderlijk niet behandeld als een populair TV-kookprogramma). Maar is dat wel steeds en

in alle omstandigheden *dagelijkse* kost ? Eten, voedsel, het is blijkbaar allemaal zo vanzelfsprekend ... tot het eventueel plots en zeer snel uit de winkelrekken verdwijnt! Zoals in 1950, met de Korea-crisis, toen wij, zo kort na de oorlog en reeds beland in een Koude Oorlog, echt vreesden voor "het Rode Gevaar". Zouden de Russen netjes achter het IJzeren Gordijn blijven?? Gelukkig bleek dit wel het geval te zijn, maar wij voelden ons toen al even onzeker als thans de bevolking in Oekraïne. Er werd bijna eindeloos gehamsterd ...en jaren nadien konden wij nog putten uit onze "Korea-oorlogsvoorraden", vooral ingeblikt voedsel, tot spijt en ongenoegen van "Marie Thumas" en andere conservenfabrieken.

In een crisis- of conflictsituatie is voedsel inderdaad het eerste dat verdwijnt. Het hoeft daarom geen oorlog of een kernramp te zijn. Met het huidig distributiesysteem "just in time" zijn magazijnen en stapelplaatsen verdwenen. Onze voedselvoorraden bevinden zich thans op wielen, op de autosnelwegen in het steeds aangroeiend vrachtvervoer. De ervaring leert ons (zoals in Frankrijk) dat een wegblokkade door boze vrachtwagenchauffeurs of door boze boeren, voldoende is om in vrij korte tijd uit te lopen in lege winkelrekken!

Anderzijds wordt enorm veel voedsel verspild, verkwist of weggegooid, zelfs al lijdt één op drie mensen op deze aardbol aan ondervoeding. Honger, ontbering, ondervoeding, zelfs voor de ouderen, is dit slechts een verre en vage herinnering geworden uit hun kinderjaren tijdens de bezetting in W.O.2. En voor alle anderen: is dit iets waarbij je niet hoeft stil te staan, hooguit af en toe een beeld van honger en ellende op ons TV-scherm, ergens in een ver land dat verwickeld is in een burgeroorlog of getroffen is door een natuurramp. *But who cares ?*

Deze inleiding is niet bedoeld om van ons thema af te dwalen, maar wel om al meteen in de vereiste sfeer te komen, want in 1914/18 ging het bij de bevolking bijna uitsluitend om ETEN !! Een verhaal hierover lijkt eentonig, maar is het niet, want - naar ik hoop - boeiend en leerzaam. Een belangwekkend verhaal over vier jaar dagelijkse strijd om te *overleven* !!

Bezetting: binnenlands institutioneel/administratief/economisch kader

Voor een goed begrip van de *dagelijkse* gang van zaken tijdens de bezetting, is het nodig *vooraf* een beknopte schets weer te geven van *het algemeen kader* waarin ons verhaal zich afspeelt, een **totaal ander kader** dan wat wij gewoon waren, "eine Umwertung aller Werte", waarin al vlug een bijzondere en cruciale rol bleek te zijn weggelegd voor *andere* en ongewone hoofdacteurs!

Schematisch weergegeven, zag dit eruit als volgt :

- civiele preventie en defensie : onbestaand en niets voorzien door de Overheid
- Staatshoofd, regering, parlement, topambtenaren : uitgeweken naar Frankrijk
- plaatselijk niveau : de burgemeester bleef op post !

Bezetzende overheid :

- militair bestuur : Gouverneur-generaal + *Ortskommandantur* (in iedere stad)
- dagelijks bestuur : "Zivilverwaltung" (Duitse ambtenaren)
- Belgische administratie : volledig ondergeschikt aan *Militär- u. Zivilverwaltung*

Economie en bedrijfsleven :

- import & export : volledig weggevallen ("export" naar Duitsland via inbeslagneming!).
- industrie : deels ontmanteld, deels ingeschakeld in de Duitse oorlogsinspanning.
- binnenlandse markt : schaarste, voedseltekort, zwarte markt, woeker, smokkel.
- buitenlandse hulp : CRB - *Commission for Relief in Belgium* (USA) - tot 1917.
- eigen voedselvoorziening : landbouw ontredderd // zeevisserij: vloot grotendeels uitgeweken, enkel nog wat "bootjessjouwerie" (kleine kustvisserij).

- privé-initiatief : *Comité National de Secours et d'Alimentation* (het "Komiteit").
- geldomloop : teruggevallen door oorlogsbelasting, strafheffingen, opgelegde wisselkoers met de Reichsmark >> transacties "in natura" + "gemeentegeld".

Duitse benadering en aanpak van de bezettingsproblematiek :

- de bezetting van België was *niet voorzien* in de Duitse oorlogsplannen, enkel een "vrije doortocht" doorheen België in het kader van het plan "von Schlieffen".
- dit stelde al *onmiddellijk* het probleem van de bevoorrading van de bevolking, terwijl het Duitse leger (op twee fronten!) zelf nauwelijks voldoende voorzien was met eigen bevoorrading voor een gigantisch leger dat snel moest oprukken in vijandelijk gebied.
- vandaar - in dit gezagsvacuüm - al vlug een vrij belangrijke rol voor het "Komiteit" (nationaal) ...én voor de burgemeesters (plaatselijk).

Geografisch/militaire indeling van België :

- *Okkupationsgebiet* ($\frac{3}{4}$ van het grondgebied): onder het gezag van de Gouverneur-generaal.
- *Etappengebied* (militaire zone): West-Vlaanderen + een deel van Oost-Vlaanderen en Henegouwen.
- *Operationsgebied* (frontzone): o.a. de **kustregio** (= zeer hard bezettingsregime!).

Een ingewikkelde driehoeksverhouding

In oktober, bij het dichtslippen van de "vrije doortocht" aan de IJzer en rond Ieper (en het begin van een stellingenoorlog), ontstond enerzijds een front aan de IJzer en anderzijds een "thuisfront" in het bezet gebied. Bij iedere oorlogvoerende natie is dit samengaan van front + thuisfront een vast gegeven, maar *voor het eerst in de geschiedenis* bevond zich hier *tussen* front en thuisfront een vijandelijke strijdmacht, letterlijk en figuurlijk een "Berlijnse muur". Dit had als gevolg dat de gebruikelijke en normale wisselwerking tussen front en thuisfront onmogelijk werd. Die korte afstand tussen beiden omvatte geen kilometers doch veeleer lichtjaren! Enerzijds stonden mannen, zonen of broeders aan het front, terwijl anderzijds ouders, vrouw en kind totaal afgesneden zaten in het thuisfront, met alle gevolgen van dien. Vooral op materieel vlak, omdat de bezetter zich *negatief* opstelde tegen steunverlening aan gezinnen van dienstplichtige Belgische militairen. Want de Duitsers waren en bleven wrokkig en haatdragend tegenover "die verdammte Belgier" die hun een "vrije doortocht" hadden geweigerd en die bovendien, door hun totaal onverwacht en taai verzet, hen hun "Sieg" hadden ontfutseld, waarna enkel nog een onbereikbare "Endsieg" kon nagestreefd worden

Dit veroorzaakte alhier echte drama's ! Zo heeft mijn grootmoeder (aan moeders kant) vier jaar zwarte sneeuw gezien. In 1914 bleef zij berooid achter met een pasgeboren kind, terwijl haar man soldaat was aan het IJzerfront. Dat sommige vrouwen, door wanhoop gedreven, zich overgaven aan Duitsers, kan om vaderlandslievende redenen niet goedgepraat worden, maar is toch iets waarvoor men begrip kan opbrengen, ja zelfs voor vrouwen die verliefd werden op een (doorgaans ingekwartierde) Duitser. Ja, waarom niet? Het waren - gelukkig maar! - niet allemaal "die böse Deutschen" want er waren onder hen ook "anständige junge Leute". En liefde is blind, maar niet blind was de vrucht van deze *liaisons dangereuses* (of "verbotene Liebe"?), die later onverbiddelijk werden nagewezen als "kienders van den Duuts" ...

Deze ongemakkelijke "coëxistentie" van **front//tussenfront//thuisfront** vormde zelf geen driehoeksverhouding (er was geen "verhouding"!) maar toch wel een driehoeksverhouding *samen met* een dynamisch "thuisfront in ballingschap", de Belgen in het buitenland, met de uitgeweken regering in Le Havre. Een driehoeksverhouding is ingewikkeld en wisselvallig (veelal eindigend in een vechtscheiding), maar deze was wel zeer ingewikkeld! Over en weer was er onbegrip en onwetendheid omtrent elkaars lot, en dit had na de oorlog belangrijke gevolgen. Wat Oostende

betreft, waren er alzo *twee vissersvloten* ontstaan, enerzijds in bezet gebied, en anderzijds in onbezet en geallieerd gebied (vooral Engeland), die elk een *apart* bestaan gingen leiden, zonder nog enig onderling contact. Een "apartheid" tegen wil en dank!

Anderzijds lag aan *Duitse* zijde alles veel eenvoudiger, zonder "Dreiecksverhältnis". Er was een hechte verbondenheid met de dierbare *Heimat*. Maar voor hen die fier "des Kaisers Rock" droegen, was die "Zivilbevölkerung" een onbetrouwbaar allegaartje ("die inneren Feinde" *naast en achter* "der Feind" aan het front), enkel goed om uitgebuit te worden, dwangarbeid te verrichten en steeds "neue Mädchen" te leveren aan soldatenbordelen (ingevolge verspreiding van geslachtsziekten) én "hübsche Damen" voor selecte officiersbordelen (voor "sappige" details, lees *Het Frontparadijs* van Heinrich Wandt (*Erotik und Spionage in der Etappe Gent*, 1922 - nu ook in Nederlandse vertaling). "Grundsätzlich bestand die Strategie darin, die Bevölkerung im Besatzungsraum zu demütigen, zugleich zu gebrauchen und missbrauchen". Diep doordrongen van een keihard *vijandbeeld* (vrucht van nationalistisch/militaristische beïnvloeding) en zich bewust van de "Feindseligkeit" in de bevolking, hebben zij alhier hun beleid niet gemilderd via het toen wijd verspreid *pangermanisme* (in hun *Flamenpolitik* was dat slechts een voorwendsel voor de opsplitsing van België). "Es gab für allbekannte Feinde ein Schicksal das grausam und schrecklich sein soll. Deshalb war es unsere erste Aufgabe, rücksichtslos und hart zu sein. Es war also kaum notwendig, auf die Grundlagen zu ihrem Weiterleben viel Rücksicht zu nehmen", aldus een erg oprechte zegsman. Die collectieve hersenspoeling had tot gevolg "eine tiefe Verachtung für feindselige Zivilisten sowie ein starkes Glauben an die Überlegenheit deutscher Kultur und an Deutschlands Recht auf eine Führungsrolle in der Welt" (1), een ingeworteld "credo" dat *ook nadien* onverwoestbaar bleek, zelfs tot in de nadagen van het Derde Rijk! Hun geweeklaag na 1918 verbleekt dan ook in het niets tegenover al wat zij gedurende vier jaar zo wat overal hebben aangericht. Achteraf kregen zij een koekje van hun eigen deeg! Die bezetting was alzo reeds een *voorafspiegeling* van het nazi-regime twintig jaar later (waaruit moge blijken dat dit ook niet zo maar uit de lucht is gevallen, doch duidelijk de radicale en fanatieke voortzetting was van wat reeds lang eigen was aan de Duitse volksaard). De fundamentele fout en vergissing van het (marginaal) Vlaams *activisme* lag dan ook niet zozeer in (niet slecht bedoelde) feitelijke collaboratie doch veeleer in het erg bezwarend feit dat zij niet konden of wilden inzien dat dit samenheulen maatschappelijk en moreel volstrekt ongepast en onaanvaardbaar was in deze dagelijkse confrontatie met een hardvochtige en gehate bezetter. *Sei vernünftig, Mensch!*

Onze zeevisserij aan de vooravond van W.O.1

De "status" van onze zeevisserij tijdens de "Belle Epoque", stond in het bezet gebied in schril contrast met de daaropvolgende "overlevingseconomie" die - overgeleverd aan de willekeur van de Duitsers - poogde de kop boven water te houden onder het motto "alle beetjes helpen!" en "erop of eronder!". Een compensatie hiervoor kon de welvarende uitgeweken vissersvloot niet leveren, want daaraan hadden wij in België geen boodschap. Hun vangsten waren wel ten bate van de Britse oorlogsinspanning, meer bepaald voor de vitale voedselvoorziening in "fish and chips", terwijl veel Britse treilers als hulpschepen waren opgeëist voor de Royal Navy en heel wat Britse vissers waren opgeroepen voor de Navy of ingelijfd in de "merchant fleet". De vlucht van onze vloot naar Engeland was voor de Britten een echt Godsgeschenk! Het goed onthaal van vluchtelingen hield ongetwijfeld daarmede verband, en dus niet alleen deernis met "poor little Belgium". Na de Wapenstilstand in 1918 (met nog geen Vredesverdrag en dus nog geen demobilisatie) bleven de meeste van onze "Iengelsmans" nog tot in 1919 zeer actief vanuit Engelse havens omdat dit voor beide partijen zeer goed uitkwam : de Britten voor hun visaanvoer en de Belgen omwille van de mooie besommingen in Engeland ...en anderzijds de barslechte vooruitzichten (vooral qua huisvesting en koopkracht) in een verwoest België.

Onze zeevisserij had inderdaad aan de vooravond van W.O.1 een status bereikt zonder voorgaande!

De oorzaak hiervan was de spectaculaire *technische evolutie* sedert 1874:

- 1874 : ijs als bewaarmiddel van vis aan boord.
- samen met het "gutten" > optimale houdbaarheid > kwaliteit > goede prijzen !
- 1884 : invoeren van de stoomvisserij > niet meer afhankelijk van de wind > in 1913 in Oostende reeds 29 grote stoomtreilers met actieradius tot IJslant!
- 1893 : "otter trawl" (bordentreil) > grotere vangcapaciteit.
- en dit samen met de "donkey" (stoommachine voor het inhalen van het net via de kaapstander).
- tevens uitstekende spoorverbindingen voor vistransport naar het binnenland (tot in Duitsland!) > geslaagde marktaanpassing aan het toegenomen en sterk gewijzigd aanbod door bevissing van nieuwe visgronden.
- sedert 1886 : visserijscholen & schoolschip (Paster Pype !).
- ook de scheepswerven en de toeleveringsbedrijven deden schitterende zaken!

Anderzijds betekende dit voor de *zeilvaart* het begin van het einde, doch dit was een *langzaam* proces, vooral door het in gebruik nemen van de "donkey" en ook ingevolge een periode van hoogconjunctuur met een goede prijsvorming en mooie besommingen, en dit vanzelfsprekend zonder brandstofkosten (wat wij ons nu nog moeilijk kunnen voorstellen!).

In die gunstige omstandigheden en vooruitzichten was het plots uitbreken van de oorlog voor Oostende dan ook *in alle opzichten een ramp*, vooral voor het toerisme en voor de zeevisserij, twee sectoren die in volle opgang waren. Wat Duitsland ons toen heeft aangedaan, dat kon nadien door "Wiedergutmachung" of "Kriegsreparationen" niet weer goedgeemaakt worden (waarvan trouwens weinig terecht is gekomen, want Duitsland zat uiteindelijk zelf in zak en as). Bovendien werden diepe en moeilijk te helen wonden geslagen, met een nasleep van haat en afschuw. En amper twee decennia later was er van Duitse zijde reeds een overweldigend "bisnummer", met nog grotere en nog kwalijker gevolgen ... *Wann wird man je verstehen ??*

Het begin van de bezetting

De externe verdedigingsgordel rond de "vesting Antwerpen" werd op 2 oktober door zware artillerie stukgeschoten en overrompeld. Gevolg : aftocht van de restanten van het Belgisch leger via de kustzone naar Frankrijk (een ander deel van het leger zocht een heenkomen over de Nederlandse grens en werd daar ontwapend en geïnterneerd). Het begin van het einde ?

Op 7 oktober arriveerden koning en regering in Oostende, tijdelijk "hoofdstad" van onbezet België. Op 9 oktober zag men de doortocht van het terugtrekkend leger (vervuild, uitgeput, moedeloos). Gewonden werden overgebracht naar lazaretten en hotels in Oostende, om te worden ingescheept naar Engeland of Frankrijk. Op 10 oktober installeerde de legerstaf een hoofdkwartier in "Hôtel du Phare". Intussen werd heel wat verscheept : het goud van de Nationale Bank, dossiers van de Ministeries, documenten van de legerstaf, krijgsgevangenen, enz. Op 10 oktober brak paniek uit onder de toegestroomde vluchtelingen in het Zeestation. Reeds op 12 oktober weken koning en regering uit naar Frankrijk (met een laatste proclamatie : de strijd wordt voortgezet!). Diezelfde dag nam de directie van het Zeewezen de wijk naar Engeland, hierin snel gevolgd door het gros van de vissersvloot, wat spontaan en vrijwillig en zeker niet planmatig gebeurd is, maar veeleer in grote verwarring. Indien er toen reeds een Dienst voor Civiele Defensie had bestaan, dan zou men dit ongetwijfeld systematisch hebben georganiseerd in het kader van een nationaal evacuatieplan in geval van oorlog.

Want de vijand naderde. Zich hiervan terdege bewust (en vooral gelet op de golf van Duitse oorlogsmisdaden), deed burgemeester Liebaert op 14 oktober een oproep tot kalmte, erop de nadruk leggend dat Oostende was uitgeroepen tot "open stad", onverdedigd en niet defensief ingesteld (Oostende was al lang niet meer omgeven door een verdedigingsgordel). Bijgevolg : geen

samenscholingen en thuis blijven!! Op **15 oktober 1914** werd Oostende dan uiteindelijk zonder slag of stoot “veroverd” door een voorpost van acht verkenners, die de weg vroegen “zum Rathaus”. De eerste bezettingsdaad was de roof van de Stadskas (hiervoor ontving de Stadsontvanger een “Quittung für beschlagnahmtes Geld”, want “Ordnung muss sein”, wel een goed idee bij een bankoverval!). Onmiddellijk hierna ontstond er in deze pas veroverde Noordzeehaven een vorm van Duits oorlogstoerisme : op de zeedijk werd ingespannen doch vergeefs uitgekeken naar “de witte rotsen van Albion” en aan café “Petit Paris” poseerde men uitdagend voor een “Gruppenbild” achter de slogan “Auf nach Paris!”. In dat verband, maar vooral vanuit propagandistisch oogpunt, werden knotsgekke postkaarten verspreid waarin de “verovering” van Oostende werd voorgesteld als een roemrijke overwinning op (intussen al lang verdwenen) Belgische en zelfs Britse soldaten! Maar Duitse militairen begonnen ook overal te plunderen : de in het Zeestation achtergelaten bagage, een Britse bevoorradingstrein, winkels, hotels, leegstaande woningen. En bovendien waren er reeds de eerste “opeisingen”, in een eindeloze reeks die nog zou volgen. Alleszins een veelbelovend begin van de bezetting!

Doch dit waren kleinigheden in vergelijking met, slechts enkele dagen later op 19 oktober, het lot dat Roeselare overviel op “schuwe maandag”, met andermaal brandstichting, vernieling en moordpartijen! Dit gebeurde toen de invasie reeds bijna *drie maanden* op gang was...en kon dus niet langer worden toegeschreven aan “een wilde roes van de eerste oorlogsdagen”. Dit voortdurend terroriseren van de bevolking was duidelijk beraamd en *gewild*, op aanstoken van de legerleiding. Die generaals, samen met de *Kaiser*, wachtte *in principe* een proces in de aard van Nürnberg in 1946. Maar gerechtigheid was ver te zoeken! In elk geval mocht Oostende burgemeester Liebaert zeer dankbaar zijn voor zijn vooruitziend optreden. Woeste taferelen hebben zich in 1914 in Oostende enkel afgespeeld *op postkaarten* ...“en papier is verduelig”.

Crisisbeleid en rantsoenering

Voor voedselvoorziening werd gerekend op onze *landbouwsector*, maar dit bood *weinig mogelijkheden*. België was reeds sedert 1850 een *voedsel-importerend* land geworden. De invoer van tarwe was *driemaal* groter dan de eigen productie! Er was ook veel invoer van zuivelproducten, eieren en groenten. Oorzaak hiervan was vooral de sterke aangroei van de bevolking, waarmee de productiviteit van de landbouw geen gelijke tred kon houden, evenals de structuur van onze landbouw (kleinschalig + familiaal/artisanaal) en technische innovaties in de 2^e helft van de 19^e eeuw, die voor die kleine bedrijfjes onbetaalbaar waren. Gevolg : veel roofofbouw en uitputting van de bodem, zodat de productiviteit steeds verder wegzakte.

Bijgevolg sombere vooruitzichten qua voedselvoorziening *indien die import plots wegvalt*. De regering was zich hiervan bewust, doch had vertrouwen in onze neutraliteit en in de Britse garanties. Overigens, aan de vooravond van 1914 kon men zich - net als nu - nog moeilijk een Europese oorlog voorstellen, ook al rommelde het af en toe op die verre Balkan en deden de Duitsers soms wel eens moeilijk en arrogant. Maar het zou wel koelen zonder blazen. En zelfs de opgedrongen “vrije doortocht” in augustus 1914 liet vermoeden dat al dat oorlogsgeweld eigenlijk bedoeld was tegen Frankrijk ...en wij wellicht zouden ontsnappen aan een blijvende bezetting en overheersing. Trouwens, ook de Duitse legerstaf dacht enkel in die richting. De bufferstaat “België” was *nebensächlich* en nauwelijks opgenomen in hun krijgsplannen. Alle ogen waren gericht op Frankrijk en vanzelfsprekend vooral op Parijs. Dat was het doel!

In een goed doordacht crisisbeleid ontbreekt nooit een concreet “worst case scenario”, dat zelfs een aanvaardbaar en realistisch *uitgangspunt* is. Maar men kende toen geen crisisbeleid, ook niet als concept of terminologie. En zelfs in 1940 was dit eigenlijk nog steeds het geval. Het is pas tijdens de Koude Oorlog dat - *thinking the unthinkable* - men noodgedwongen uiteindelijk is gekomen tot ultieme gevolgtrekkingen met een consequent beleidspatroon.

Maar in Oostende nam de vooruitziende **burgemeester August Liebaert** zekerheidshalve *reeds op 11 augustus* een eerste reeks maatregelen om de bevoorrading te verzekeren (vooral “ons dagelijks brood”, toen nog een belangrijk bestanddeel van de voedselkorf) : opgave van tarwe- en meelvoorraden, kennisgeving van wijzigingen, opvolging van wekelijks verbruik van meel door bakkers, verkoop van meel uit stock aan een vaste prijs. Tevens werden door de Gouverneur van West-Vlaanderen maximumprijzen vastgesteld voor eetwaren en brandstof. In Oostende ontstond, naast het “Bureel van Weldadigheid” (openbare onderstand), nu ook “avant la lettre” een stedelijk *crisismanagement* via oprichting van het Comité “Werk Uitdeeling Levensmiddelen” voor behoeftigen, werklozen, vluchtelingen en gezinnen van miliciens, gefinancierd via steunkaarten en door schenkingen. In de volksmond werd dit “het Komiteit”, dat plaatselijk een belangrijke rol zou spelen, geleid en aangedreven door een groep van notabelen “van alle gezindheden”, wier burgerzin en verantwoordelijkheidsgevoel evident was, want destijds aangevoeld als een fundamentele plicht tegenover de samenleving.

Deze vroegtijdige opstelling was ingegeven door de overrompeling met *vluchtelingen*, met gruwelverhalen over massamoorden, plundering, verkrachting, vernieling en brandstichting, zodat veel Oostendenaars overwogen om ook op de vlucht te slaan, maar - anders dan in mei 1940 - hadden zij nog twee maanden “bedenktijd”. Overigens, *een eeuw na de feiten* kwam nog steeds geen spijtbetuiging en officieel excuus voor het beestachtig gedrag van de Duitse troepen in augustus/oktober 1914, noch voor het terreurregime dat *daarna* werd ingevoerd, incl. roof, executies, deportaties, machtsmisbruik en dwangarbeid. *Wellicht niet toevallig was gelijktijdig* het barbaars optreden van het Oostenrijks/Hongaars leger in Servië (zoals België een klein land dat verzet bood tegen een machtige indringer). Maar wel iets meer “expliciet”, via *foto's* van hun “heldendaden” (van Duitse oorlogsmisdaden bestaan geen foto's, enkel “suggestieve” tekeningen, geschetst voor geallieerde oorlogspropaganda). Een oude Duitser zei mij over die wapenbroeders : “Das österreichische Heer brüstete sich mit seiner Barbarei, stellte Bilder erschossener oder gehenkerter Zivilisten in der Presse, und hatte seinen Ruf *zur Waffe* gemacht. Zur Abschreckung liess man die Leichen hingerichteter Leute einige Tage lang hängen. Fürchterlich!” (2). Tja, wanneer de pot de ketel verwijt dat hij zwart is ...

Maar intussen was er in Oostende een aangroeiende “overbevolking”. Onderdak vinden was niet het probleem want vluchtelingen kregen een onderkomen in hotels, scholen, leegstaande woningen en uiteindelijk zelfs in strandcabines! Desnoods kon men in die warme zomer ook slapen “à la belle étoile”, op het strand. Doch wegens een snel dreigend voedseltekort werd gepoogd de vluchtelingenstroom zoveel mogelijk te “kanaliseren” in de richting van Frankrijk of via inscheeping naar Engeland. En de op 15 oktober bij de “verovering” van Oostende nog achtergebleven vluchtelingen werden door de Kommandantur per trein geëvacueerd naar het binnenland, want in de frontzone (*Operationsgebiet*) mocht er niet te veel volk de Duitsers voor de voeten lopen! Spoedig zouden er nieuwe vluchtelingen toestromen, thans uit de fel geteisterde frontstreek in de Westhoek, boeren die (gelukkig maar!) parken en plantsoenen al vlug omtoverden tot volkstuintjes, en die de samenstelling van de typische stadsbevolking tijdelijk zouden veranderen, na de oorlog gevolgd door “aangespoelde” Pannenaars. Wanneer wij het hierna hebben over “de Oostendenaars” moet men goed voor ogen houden dat het nu ging om een enigszins andere en nogal heterogene bevolking, samengesteld uit autochtonen en “aangespoelden” (waarin sedertdien eigenlijk nog niet veel verandering is gekomen).

Het heropstarten van de zeevisserij

Vanaf 22 oktober 1914 was elke vorm van visserij verboden. Er waren nog 33 vaartuigen, (garnaalscheepjes en kleine sloepen), terwijl het gros van de vloot was uitgeweken (29 stoomtreilers, 19 motortreilers, 387 zeilschepen). Toch waren die achtergebleven scheepjes voldoende in aantal en in vangcapaciteit om de kustvisserij terug op gang te brengen. Maar hoe??

Met een bezetter die blijkbaar hiervoor geen belangstelling had? En die duidelijk blijk gaf van onwil om de visserij te laten hervatten? Want op 2 maart 1915 moesten alle schepen zich verzamelen in het dok van de hangars en werden zij daarin ondergebracht! Een signaal van "vergeet het maar!". Anders dan in W.O.2 had Duitsland geen behoefte aan onze visserij, want hun visserij bleef actief in de Oostzee. Enkel de "Hochseefischerei" op IJsland en op de Doggerbank werd al vlug problematisch en zelfs onmogelijk, maar dat was geen erg want die stoomtreilers werden dan met goed gevolg ingeschakeld in de marine als "Vorpostenboote" (zoals bij de Royal Navy). Voorts werd Duitsland bevoorraad met vis vanuit neutrale landen (Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden). Dit is dan ook het opvallend en belangrijk verschil met de situatie in W.O.2., toen de Duitse zeevisserij volledig werd uitgeschakeld en van genoemde visserijlanden enkel Zweden nog neutraal was (en de andere bezet).

Hoe is die kustvisserij dan toch weer aan bod gekomen? Veeleer *toevallig* omdat men in het totaal verlaten dok van de Cockerillboten stiekem begon te hengelen en te vissen. Met goed gevolg, want er werd nogal wat vis gevangen, zodanig veel dat visventers een leurhandeltje begonnen op te zetten. Hierdoor ontstond een *feitelijke toestand* die ook bij de Duitsers in de smaak viel. Want vanuit de Heimat werd weinig of geen vis toegestuurd, maar de matrozen en mariniers lustten ook wel eens vis ...en hun "hooggeboren" en culinair veeleisende officieren waren niet afkerig van Noordzeetong of van een tarbot! Burgemeester Liebaert zag zijn kans schoon en begon te onderhandelen met de Kommandantur, wat op **18 mei 1915** een "visserij-akkoord" opleverde : per 20 mei mochten 15 scheepjes vissen tot net buiten de havengeul, maar niet westwaarts in de richting van het "Palace Hotel" wegens het gevaar van beschieting door kustbatterijen in Nieuwpoort. Na inschakeling van een Duits visserijwachtschip werden zij gevolgd door alle overige scheepjes. Voor ieder vaartuig was er een tijdelijke "Schein", uitgereikt door de *Oberkommandantur* in Brugge (wat erop wijst dat de *Ortskommandant* in Oostende zich niet zeker voelde en rugdekking zocht van hogerhand). *Anyway, ship ahoy!*

"Le hasard ne favorise que ceux qui sont déjà bien préparés". In dit spreekwoord schuilt veel waarheid. In geval van een crisis of een ramp, moet men - indien onvoorbereid - niet rekenen op redding via een gelukkige samenloop van omstandigheden. Dat dit hier dan wél gebeurde (door het *toevallig* heropstarten van de visserij), is voor ons van enorm belang geweest, ook al werd hierop nooit de nadruk gelegd en is dit historisch feit (nochtans een *beslissende* fase in onze geschiedenis) vlug en volledig in de vergeethoek geraakt. Maar indien de visserij er niet was geweest ... In een noodtoestand zijn zeven maanden *een eeuwigheid*, en dat was zeker het geval wat betreft dit toen al 7 maanden aanslepend visserijverbod ! Ja, wat zou er gebeurd zijn indien ... Maar van Duitse zijde werd deze tegemoetkoming enkel beschouwd als een *gunstmaatregel*, die op elk moment weer kon worden ingetrokken (wat inderdaad af en toe ook gebeurd is). Dit was geen nieuwe wending in hun "beleid" tegenover de plaatselijke noden. Maar, hoe dan ook, deze positieve ommekeer werd zeer goed onthaald, zowel bij de uitgerangeerde en wanhopig geworden vissers als bij de hongerlijdende en bange bevolking.

Een ongewone redder in de nood

Op 21 mei 1915 (voor Oostende een historische datum!) was er voor het eerst sedert zeven lange maanden opnieuw een officiële verkoop in de "Cierk" : de vangst van slechts zes garnaalesscheepjes, voor een totale bruto-besomming van 108 frank (1 frank had toen ongeveer de waarde van thans 5 Euro), een zeer bescheiden begin ...maar "aller Anfang ist schwer".

Dit heropstarten van de zeevisserij moet gezien worden binnen de *algemene* problematiek van de voedselvoorziening, die vrijwel *onoplosbaar* geworden was, ...waarbij "alle beetjes konden helpen". Het Stadsbestuur zat gekneld tussen het totaal ontbreken van een centraal gezag en de aanmatigende, willekeurige en onverschillige houding van de bezetter. Conclusie : hier moest

dringend op lokaal vlak een “crisismanager” optreden (een woord dat toen nog niet bestond, men sprak van “goed bestuur”, een term die recent opnieuw is opgedoken). Een tussentijdse en misschien permanente *noodoplossing* was dringend noodzakelijk geworden !

Die redder in de nood bleek deken Achille CAMERLYNCK te zijn, als ondervoorzitter en aanvankelijk ook feitelijk voorzitter van het “Komiteit”. In het crisis- en rampenbeleid heeft men zowel een *organisator* als een *improvisator* nodig (liefst in één en dezelfde persoon). De organisator (in casu burgemeester Liebaert) zorgt voor beleidsmaatregelen, reglementering en administratie, terwijl de improvisator (in casu deken Camerlynck) de “overbruggingsperiode” moet bewerkstelligen, de fase tussen het ontstaan van een grootschalige crisis en het leveren van de eerste (doorgaans overzeese) hulpgoederen. Omdat dit ten gronde een kwestie is van improvisatie op basis van heel wat kennis en ervaring in de distributiesector (nationaal en internationaal), heb je hiervoor iemand nodig die men in Oostende een “biehoalder” zou noemen, iemand die vlot en bedreven “horizontaal” kan werken en die van vele markten thuis is ...en die inderdaad links en rechts een en ander weet “bie te hoalen” of te “versieren”.

Door zijn kennis van het Duits had de deken goede contacten met de Kommandantur. Steeds minzaam en hoffelijk, nam hij toch geen blad voor de mond, zoals met deze rake opmerking “Leider werfen unsere Befunde über den Haufen, was wir über die Evolution der deutschen Kultur *zu wissen glaubten*” (helaas halen onze bevindingen overhoop, wat wij *meenden te geloven* over de evolutie van de Duitse cultuur), waarop “Kommandant Artuur” niet in woede ontstak doch zich iets meer toeschietelijk toonde. In elk geval wist de deken een “Schein” te bekomen om zich naar Brugge te begeven en aldaar een hoeveelheid bloem en meel aan te kopen ... net vooraleer het Brugs Stadsbestuur beperkende maatregelen begon in te voeren. Maar “koken kost geld” en voor verdere hulp kreeg hij op 31 oktober 1914 via Nederland uit Engeland een bedrag van 100.000 F toegewezen (in die tijd een niet onaardige som). Voorts trok hij (zelf een boerenzoon) “den boer op” om met paard en koets levensmiddelen te verzamelen. Op 18 november 1914 kreeg hij een vergunning om graan aan te kopen en, met de nakende winter, een vergunning voor het bestellen van cokes. Echt een bezige bij !

Die *beslissende overbruggingsperiode* van vier maanden (9.10.1914/31.01.1915, toen hij waarnemend voorzitter was van het “Komiteit”) was voor Oostende de *cruciale en vitale fase* voor de bevoorrading. Toen die problematiek uitvoerig ter sprake kwam in de gemeenteraad (met de toen gebruikelijke fraaie Franse volzinnen) en een schepen blijkbaar de pluimen op zijn hoed wou steken, werd het een gemeenteraadslid (nochtans van dezelfde partij) plots te veel. Hij vroeg het woord en zei in onvervalst Oostends : “Meneere de Burgemeester, ‘k goa je goan zeggen, en dat is nu nie voor ’t een of ’t ander, moar hadden we Meneere de Deeken nie gehad, dan laagen wieder hier ol lange ollemaole met uuze pooten omhooge!”. Deze opmerkelijke figuur met die opvallende hulpvaardigheid voor de noodlijdende medemens, zat blijkbaar “ingebakken” in een plaatselijke traditie van *sociaalvoelende priesters*, met bovenal de legendarische visserij-aalmoezenier “paster Puupe”. In alle bescheidenheid beschouwde hij (Doctor in de Theologie) zich slechts als een “instrument in de handen van de Goddelijke Voorzienigheid” ...maar de gewone man dacht er wel iets anders over! Zelf heb ik destijds bij de NATO/CECC nooit gerekend op een of andere bovennatuurlijke tussenkomst. “Der Starke ist am mächtigsten allein!”. Doch, voor wie gelovig is : het is misschien *precies hierin* dat, zij het dan onbewust, een bovennatuurlijke kracht zich kan manifesteren. Ja, wie weet?

Deken Camerlynck kreeg bekendheid door de werking, reeds vanaf 22 december 1914, van zijn “Volkskeuken” in de feestzaal van de “Volksbond”. Voortreffelijk georganiseerd, dreef dit volksrestaurant op een ploeg van vrijwilligers. Bij gebrek aan grondstoffen was er soms een probleem qua samenstelling van de maaltijden. Het eindproduct werd dan een “surprise party”! En er werd hierover “niet veel gezeverd”. Mijn moeder placht te zeggen “je moet eten wat de pot

schaft!" en ik heb dat als crisismanager steeds toegepast onder het motto "Honger is de beste saus!". Het voeden van zoveel monden leek een herhaling (maar dan wel *dagelijks*) van de wonderbare vermenigvuldiging van broden en vissen!! ("We hebben hier slechts vijf broden en twee vissen!", aldus het Evangelie). Een ex-medewerker van de Kommandantur, die ik in Duitsland toevallig heb ontmoet, kon dit bevestigen : "Der Dekan hat tatsächlich viele notleidende Familien unterstützt, indem seine eifrige Volksküche für ihren täglichen Lebensunterhalt ausreichend war, oder indem er ihnen Pakete mit Lebensmitteln zukommen liess. Aber, *wie könnte er das alles schaffen?* Ja, wirklich wunderbar, ein Wunder biblischen Ausmasses ! Sein persönliches "Gott mit uns" verliehte ihm fast übernatürliche Kräfte. Und er liess sich von den Besatzungsbehörden gar nicht einschüchtern !" (3). Ja, *Gott mit uns !*

Maar het bleef niettemin een nijpende en zorgwekkende toestand. Er was hier slechts één "natuurlijke" uitweg : de *zeevisserij* zou absoluut een uitkomst moeten kunnen bieden!

(wordt vervolgd)

VERTALING:

(1) "Ten gronde was alles erop gericht, de bevolking in het bezet gebied te vernederen en meteen ook te gebruiken en te misbruiken. Een gruwelijk en vreselijk lot wachtte alzo onze vijanden. Daarom was het onze allereerste opdracht, hard en meedogenloos te zijn. Het was dan nauwelijks nog nodig, veel aandacht te besteden aan hun bestaansvoorwaarden". – " ... een diepe verachting voor weerspannige burgers evenals een sterk geloof in de superioriteit van de Duitse cultuur en in het recht van Duitsland op een leidende rol in de wereld".

(2) "Het Oostenrijkse leger zette een hoge borst op over zijn barbaars optreden, verspreidde in de pers foto's van neergeschoten of opgehangen burgers en maakte van die reputatie een wapen. Ter afschrikking liet men de lijken van gehangenen dagenlang hangen. Vreselijk!".

(3) "De deken heeft veel behoeftige gezinnen ondersteund, terwijl zijn ijverige Volkskeuken toereikend was voor hun dagelijks levensonderhoud, ook via voedselpakjes. Maar hoe slaagde hij erin om dat allemaal klaar te spelen ? Ja, dit was echt wonderbaar, een wonder van bijbelse afmetingen ! Zijn persoonlijk "God met ons" gaf hem welhaast bovennatuurlijke krachten. En hij liet zich door de Kommandantur zeker niet intimideren !"

LIDGELD 2015

Het lidgeld voor het lidmaatschap bij de Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate is voor 2015 vastgesteld als volgt:

Aangesloten lid	€ 15
Steunend lid	€ 25

Enkel zij die tot nu toe niet gestort hebben (laatste storting ontvangen op 30 oktober) vinden hierbij een stortingsbulletin.

Fernand MUS
Peningmeester